

можливості службового зростання працівників органів внутрішніх справ лише на підставі поєднання їх високих професійних, ділових та особистих якостей;

- стимулювання роботи працівників органів внутрішніх справ, який передбачає застосування до них заходів матеріального та морального заохочення за сумлінне виконання поставлених на службі завдань, у поєднанні з відповідальністю працівників за невиконання або неналежає виконання своїх службових обов'язків;

- міжнародного співробітництва та інтеграції, що передбачає вивчення та впровадження досвіду роботи з персоналом поліції зарубіжних країн, а також розповсюдження передового досвіду роботи з персоналом органів внутрішніх справ України за кордоном.

В науковій літературі виділяють і інші принципи кадрової політики (наприклад, поєднання суспільних інтересів, інтересів колективу та особистості; контроль та перевірка виконання; рівне право на заняття посад в державному апараті; створення резерву кадрів на висунення тощо), але описані вище - найбільш характерні для ефективною діяльності органів внутрішніх справ, вони вважаються нами основними методологічними принципами кадрової політики в органах внутрішніх справ.

Наприкінці відзначимо, що незважаючи на прогресивність та велике значення Комплексної програми кадрової політики в органах та підрозділах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки, доповнення наданого в ній переліку основних принципів

кадрової політики запропонованими вище надало би цьому документу більшої наукової обґрунтованості, відбивало б закономірності управлінської роботи з персоналом органів внутрішніх справ на сучасному етапі суспільного розвитку нашої країни та світовий досвід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // ВВР України. —1996. -№ 30. —Ст.141.
2. Бандурка О.М., Соболев В.О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. —Харків: Вид-во Ун-ту внутр.справ, 2000. —480 с.
3. Пискотин М.И. Стиль и методы работы аппарата советского государственного управления. —М.: Юрид. лит., 1977. —76 с.
4. Наказ МВС України "Про Комплексну програму кадрової політики в органах і підрозділах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки" від 30.06.2001р., № 515.
5. Туманов Г.А. Кадры в системе управления органов внутренних дел. —М.: Юрид. лит., 1973. —232 с.
6. Ануфрієв М.І. Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України: організаційно-правовий аспект: Монографія. -Х.: Вид-во НУВС, 2001. — 238 с.

Надійшла до редакції 24.10.2003

СИНЯВСКАЯ Е.Ю. ПРИНЦИПЫ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Расширены принципы кадровой политики в органах внутренних дел, представленные в Комплексной программе кадровой политики в органах и подразделениях внутренних дел и обеспечения законности и дисциплины на 2001-2005 годы.

SIJAVSKAJA E.JU. PRINCIPLES OF PERSONNEL SELECTION IN LAW-ENFORCEMENT ORGANS

Principles of personnel selection in the law-enforcement organs, submitted in the Complex program of personnel selection in organs and divisions of internal affairs and maintenance of legality and discipline for 2001-2005 years are expanded.

А.С. СПАСЬКИЙ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 351.754

ПРИНЦИПИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Досліджується сутність, класифікація та значення принципів спеціальної операції

Поряд із принципами соціального управління державними органами при проведенні спеціальної операції, існують також принципи, що підкреслюють саме специфіку

її організаційно-функціональної структури, усіх видів забезпечення, прийомів та способів вирішення завдань, які виникають у процесі проведення останньої. Знання цих

принципів, їх урахування в конкретній ситуації - невід'ємна умова чіткої організації та успішного проведення спеціальної операції.

До головних принципів проведення спеціальної операції наука та практика управління відносять законність, ініціативність і швидкість застосування сил та засобів, вибір оптимальних тактичних прийомів та узгодженість зусиль, спрямованих на захист об'єктів національної безпеки, нормалізацію надзвичайної ситуації, локалізацію та ліквідацію її наслідків.

На нашу думку, найбільш правильну класифікацію принципів спеціальної операції, яка з невеликими доповненнями наводиться в усіх інших наукових працях та взаємопов'язана з принципами соціального управління, запропонував В.А. Липій. Він виділяє організаційно-управлінські, організаційно-тактичні та організаційно-правові принципи спеціальної операції [1, с.125]. Розглянемо наведену класифікацію більш детально, доповнюючи її з урахуванням взаємозв'язку принципів і цілей управлінської діяльності, зокрема, при проведенні спеціальної операції.

Організаційно-правові принципи проведення спеціальної операції:

- законність та дотримання моралі;
- гласність;
- заподіяння мінімальної шкоди правопорушникам;
- забезпечення безпеки співробітників;
- публічність;
- дотримання певної правової форми;
- забезпечення прав та свобод.

Принцип законності та дотримання моралі повинен регулювати завдання державних органів, їх обов'язки та права, а також методи, способи та форми діяльності при проведенні спеціальної операції, тобто всі їх дії повинні регулюватися, базуватися на законах, підзаконних актах і нормах моралі. Це дуже актуально при проведенні спеціальних операцій, коли вимоги з дотримання законності і культури посилюються та підвищуються.

Таким чином, мораль і законність вимагають використання у ході операції виключно правомірних дій навіть за умов провокаційних дій з боку правопорушників. Дії особового складу державних органів, що приймають участь в операції, повинні мати правову форму та проводитися тільки в жорстко встановленому нормама права порядку. Застосування різноманітних заходів (адміністративно-примусових, оперативних-розшукових, кримінально-процесуальних та інших) повинно мати нормативно-правове закріплення і бути морально підтриманим суспільством як єдино можливий спосіб забезпечення та охорони об'єктів національної безпеки і нормалізації надзвичайної ситуації, а також локалізації та ліквідації її наслідків.

Дотримання цього принципу та його вимог приводить до збереження життя та здоров'я населення в районі проведення спеціальної операції, правильного, загально визначеного застосування сили та певних обмежень; ефективного захисту об'єктів національної безпеки та юридично правильного нормалізування надзвичайної ситуації; світового визнання методів, способів і форм діяльності державних органів у надзвичайних ситуаціях тощо.

Принцип гласності включає правдиву, своєчасну й доступну інформацію про дійсний стан умов спеціальної операції, а також процес її проведення. Він є вираженням довіри й поваги до людей, їх здатності розібратися у вказаних подіях, прийняти правильне рішення, що надасть їм можливість адекватно діяти за цих умов, при необхідності свідомо брати участь у комплексних заходах, які входять в процес проведення спеціальної операції а державним органам ефективно проводити евакуацію населення за певних негативних умов.

Принцип гласності спеціальної операції базується на основі широкої обізнаності населення. Це робиться з метою інформування населення про стан навколишнього природного середовища на території проведення спеціальної операції і дотримання вимог Конституції України. При цьому населення освічується про те, що державні органи діють правовими методами та формами, чітко дотримуючись вимог закону, що служить важливим елементом укріплення авторитету держави. Цей принцип відіграє велике значення для забезпечення міжнародної безпеки, зростання авторитету держави на міжнародній арені, тобто є підтвердженням її прагнення стати де-факто демократичною, прозорою, правовою і цивілізованою. При цьому принцип гласності проявляється у повідомленні міжнародних організацій про обмеження прав і свобод людини, застосування певних силових заходів, розповсюдження негативного фактору тощо.

Принцип заподіяння мінімальної шкоди правопорушникам полягає в застосуванні до правопорушників силових заходів, які є пропорційними, нормативно визначеними, справедливими та гуманними за умов проведення спеціальної операції.

Державні органи мають у своєму розпорядженні достатню ефективні сили та засоби проведення спеціальної операції, але побудова демократичного, правоосвіченого та цивілізованого суспільства потребує від них застосування примусових заходів за схемою "знизу доверху". Звідси випливає застосування не всіх примусових заходів одразу, а тільки з їх наступним зростанням, і лише при відсутності позитивного ефекту від попередніх. На думку А.Т. Ком'юка, критерієм їх інтеграції є здатність спричиняти фізичну, психічну чи майнову шкоду [2, с.182-183].

Спеціальний характер силових заходів визначає специфіку їх застосування, як правило, у надзвичайних ситуаціях, невідкладних випадках, коли необхідно припинити противоправні дії, небезпечні для життя та здоров'я людей та інших об'єктів національної безпеки України. Крім того, силові заходи (заходи спеціального призначення), як ми зазначили, застосовуються в тих випадках, коли були використані і не дали бажаного результату всі інші форми, методи та способи попереднього впливу на правопорушників. Тому застосуванню сили, спеціальних засобів адміністративного припинення повинні передувати заходи адміністративного попередження, тобто попередження про намір застосування сили. У тих випадках, коли є реальна небезпека для життя чи здоров'я людей, зазначені заходи можуть застосовуватися державними органами без попередження.

Таким чином, заподіяння шкоди правопорушникам

під час проведення спеціальних операцій повинне базуватися на засадах верховенства права і на практиці відображатися у правомірних (законних) силових діях державних органів.

Принцип забезпечення безпеки співробітників полягає у правильному плануванні операції, виборі таких прийомів і способів її проведення, що максимально знижують ризик заповдіння шкоди здоров'ю та життю працівників державних органів. Необхідною вимогою цього принципу є правильне, відповідне та достатнє забезпечення державних органів засобами індивідуального захисту (бронежилети, шлеми, шити) та засобами активної оборони (палка гумова, наручники). Неправильне, застаріле або неповне екіпірування співробітників може призвести до значного заповдіння шкоди здоров'ю правоохоронців, а можливо і смерті. Цей принцип безпосередньо пов'язаний з принципом застосування сили; він немовби виступає певною засадою останнього. Ефективне забезпечення безпеки співробітників не можливе без раціонального використання сил і засобів спеціальної операції і постійного проведення певних навчань та тренувань у різноманітних умовах із приводу застосування заходів адміністративного припинення спеціального призначення.

Зазначений принцип являється відображенням організаційної закономірності, яка виражається у виділенні при проведенні спеціальної операції необхідних людських і матеріально-фінансових ресурсів. При цьому очевидно, що якісне виконання своїх обов'язків службовцем державних органів прямо залежить від ступіння організаційного забезпечення. Значить, організаційне забезпечення являє собою закономірність, що визначає перелік умов, виконання яких необхідне для успішного проведення спеціальної операції.

Таким чином, безпека службовців держорганів і належне виконання завдань, що стоять перед ними, залежить від кількох факторів:

- проведення постійних тактико-спеціальних навчань з питань діяльності державних органів у різноманітних спеціальних операціях і правильного (правового) застосування заходів адміністративного примусу спеціального призначення;

- належного організаційного забезпечення державних органів під час спеціальної операції і правильної організації її планування та проведення.

Принцип публічності спеціальної операції означає відкритість і прозорість функціонування державних органів [3, с.196], з одного боку, і обов'язок державного органу захищати права та свободи людини від імені держави [4, с.158] в надзвичайних ситуаціях - з іншого. Звідси стає зрозумілим, що принцип публічності передбачає відкритість і прозорість діяльності державних органів під час проведення спеціальної операції, якщо інше не передбачено законом, а також забезпечення конституційно закріплених інтересів суспільства, прав і свобод людини на певній території з урахуванням публічних інтересів. Таким чином, виникла надзвичайна ситуація обґрунтовує з фактичної та правової точки зору проведення спеціальної операції і дії державних органів, спрямовані на обмеження прав і свобод людини. Публічність вимагає від державних

органів реагувати на надзвичайні ситуації, приймати правові та обґрунтовані рішення.

Таким чином, принцип публічності являє собою з одного боку, діяльність державних органів у зв'язку з виникненням надзвичайних ситуацій різного генезису по нормалізації цих ситуацій і локалізації та ліквідації їх наслідків, а з іншого - прозорість та відкритість їх функціонування при проведенні спеціальної операції.

Принцип дотримання певної правової форми актуалізується в сучасних умовах становлення української правової думки.

Нова доктрина адміністративного права відкидає догму про те, що державне управління — це право держави, і встановлює нову позицію, яка приходить на зміну старої, та визначає сервісно-обслуговуваний характер діяльності публічної влади. Цієї позиції дотримуються провідні науковці у сфері науки адміністративного права та державного управління, такі як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Бітяк, Є.В. Додін, А.Т. Комзюк, С.В. Ківалов, І.П. Голосніченко, Ю.П. Бітяк, В.Я. Малиновський, В.М. Плішкін та інші.

Таким чином, застосування заходів державного впливу повинно бути закріплено тільки на рівні законів. Щодо проведення спеціальної операції, то вона становить комплекс заходів, у тому числі адміністративно-правового примусу, і за своєю суттю є певним правообмеженням прав і свобод людини. Її проведення спирається на типові плани, які повинні регулюватися відповідними законами, що містять певний правовий порядок застосування заходів спеціальної операції, завдяки якому обмеження прав і свобод людини набувають законодавчого закріплення.

Як тимчасове явище соціального життя спеціальна операція виражається у певній правовій формі, регулюється певним надзвичайним спеціальним адміністративно-правовим режимом, який також являється тимчасовим у зв'язку з тим, що він припиняє дію інших законів і обґрунтовує застосування заходів, які обмежують права та свободи людини.

Отже, принцип дотримання певної правової форми знаходить своє відображення у взаємозв'язку проведення спеціальної операції з введенням певного надзвичайного спеціального адміністративно-правового режиму і трансформується у закони, які встановлюють порядок, підстави та строки введення цих режимів.

Принцип забезпечення прав та свобод людини разом із принципами верховенства права та законності є основним і загальним у всіх сферах діяльності державних органів, і проведення спеціальних операцій не є винятком.

Як ми вже зазначали, нова правова доктрина адміністративного права виділяє державне управління не як право держави, а як сервісно-обслуговуючу діяльність державних органів, спрямовану на забезпечення інтересів людини та захист об'єктів національної безпеки. Звідси випливає, що мета, як кінцевий результат і пріоритетний інтерес діяльності державних органів, повинна бути визначена виходячи із урахування інтересів особистості, конкретної людини. Цей висновок можна зробити на підставі вимог положень ст.3 Конституції України, яка встановила, що людина, її права й свободи та їх гарантії визначають зміст

і спрямованість діяльності держави [5]. Проведення спеціальної операції є складовою частиною діяльності державних органів, одним із важливих її інститутів, яка забезпечує захист прав і свобод людини у надзвичайних ситуаціях при дії певного надзвичайного спеціального адміністративно-правового режиму.

Організаційно-управлінські принципи спеціальної операції:

- комплексне використання сил і засобів;
- оптимальна організація заходів та їх раціональне співвідношення з ресурсним забезпеченням;
- поєднання єдиначальності та колегіальності;
- плановість і висладені мотивів;
- пропоруційність та субсидіарність;
- територіальність і системне функціонування сил спеціальної операції;
- відповідність і відновіальність державних органів та їх службовців при проведенні спеціальної операції.

Принцип комплексного використання сил і засобів спеціальної операції полягає у залученні до її проведення різних служб та їх підрозділів, і можливості використання системи взаємопов'язаних та взаємообумовлених заходів. Спеціальна операція становить комплекс різноманітних заходів, передбачених нормами права, які застосовуються державними органами, а в деяких випадках - і громадянами. Надзвичайна ситуація як умова проведення спеціальної операції потребує оперативного та зосередженого реагування на неї та її наслідки у зв'язку з її суспільним резонансом і швидким розвитком негативного фактору. Основні цілі державних органів за цих умов - це захист об'єктів національної безпеки і нормалізація надзвичайної ситуації та локалізація, ліквідація її наслідків. Досягнення цих цілей неможливе без застосування комплексних заходів, передбачених правовими нормами та єдності персоналу державних органів, що приймають участь у спеціальній операції. Комплексність заходів спеціальної операції забезпечує ефективність діяльності державних органів, вибір і реалізацію різноманітних форм і способів реагування на надзвичайну ситуацію, а також максимальний рівень захищеності об'єктів національної безпеки. Засоби спеціальної операції повинні змінювати один одного, починатися з більш м'яких, а у зв'язку з їх безрезультатністю - продовжуватися більш жорсткими методами до моменту завершення операції. Тільки у своїй комплексності заходи спеціальної операції набувають ефективного й зосередженого способу реагування на надзвичайні ситуації, що стосується комплексного використання сил спеціальної операції. Це впливає з того, що при виникненні надзвичайної ситуації торкаються всіх сфер життєдіяльності суспільства, захист яких здійснюють різноманітні державні органи (МНС, МВС, СБУ та інші). Залучення сил різноманітних міністерств та їх структурних підрозділів обумовлюється розмаїттям заходів, які застосовуються для захисту об'єктів національної безпеки і нормалізації надзвичайної ситуації, а також локалізації та ліквідації її наслідків. При цьому слід уникати конфліктності у стосунках між державними органами та невизначеності керівництва спеціальної операції, що буде відповідати цілям спеціальної операції та принципам соціального управління.

А. Файоль відмічав, що серед багатьох принципів, придатних для створення єдності персоналу або його управління, треба додержуватися принципу "єдності розпорядництва" [6, с.362]. Таким чином, при залученні великої кількості сил різноманітних державних служб або підрозділів необхідно визначити керівний апарат спеціальної операції в залежності від умов її проведення.

Принцип оптимальної організації заходів та їх раціонального співвідношення з ресурсним забезпеченням встановлює, що при використанні будь-якого заходу з комплексу спеціальної операції необхідно попередньо визначити ціну кожного рішення, яке приймається, причому не тільки в економічному, але й політичному, моральному та інших аспектах. Сутність цього принципу полягає в тому, що ресурси кожної системи мають певні обмеження і тенденцію закінчуватися, що негативно відбивається на всій діяльності і може призвести до небажаних результатів. Тому при підготовці до проведення спеціальної операції необхідно розрахувати кількість сил та засобів і здійснити вибір більш доцільних, що надасть можливість використовувати їх для досягнення визначених цілей ефективно й раціонально.

Таким чином, принцип оптимальної організації заходів та їх раціонального співвідношення з ресурсним забезпеченням виявляється у чіткому плануванні операції, своєчасному застосуванні заходів, належному ресурсному забезпеченні, залученні необхідної кількості сил і засобів, вивіреності та комплексності діяльності державних органів тощо. Цей принцип є основою певних правил спеціальної операції, які встановлюють, що без належного ресурсного забезпечення хоча б одного із елементів комплексу заходів спеціальної операції її цілі та завдання можуть бути не виконані. В свою чергу, без правильної організації та застосування комплексних заходів спеціальної операції виникає ще більша загроза для об'єктів національної безпеки та підстави для подальшого розвитку надзвичайної ситуації.

Принцип поєднання єдиначальності та колегіальності означає розумне співвідношення рішення керівника операції і думок начальників різних рівнів, залучених до проведення спеціальної операції.

Єдиначальність і колегіальність є формами організації та функціонування апарату управління. Кожна з них має низку відносно самостійних властивостей незалежно від того, до якого типу організації вони застосовуються. Колегіальність, зокрема, дозволяє широко використовувати при прийнятті управлінських рішень знання та досвід багатьох людей. Проте, колегіальність завжди пов'язана з великим витратом часу, передбачає відсутність оперативності. Рішення колегіального органу несе в собі "невизначений" характер, ускладнює встановлення особистої відповідальності за прийняте рішення.

Роблячи висновок, зазначимо, що дотримання правильного співвідношення єдиначальності та колегіальності є одним із важливих завдань управління, вирішення якого сприяє проведенню спеціальної операції, впливає на її ефективність та дієвість, своєчасність і зосередженість, що визначає правильність прийнятих рішень в обстановці що склалася.

Принцип плановості та викладення мотивів включає дві взаємопов'язані закономірності, перша з яких полягає в обов'язковому плануванні всієї діяльності, а друга – у фактичному та правовому обґрунтуванні кожного рішення.

Надзвичайний характер умов, за яких проводиться спеціальна операція, не знижує вимог ефективного функціонування державних органів, а навпаки, дякує необхідності його особливої чіткості та відповідності, виробки за обмаль часу певних управлінських рішень, спрямованих на досягнення конкретних результатів. У зв'язку з цим для забезпечення постійної службово-професійної готовності державних органів і ефективного їх функціонування під час проведення спеціальної операції і розробляються певні плани. Слід зазначити, що правильно складені плани дозволяють швидко та організовано розгорнути необхідні сили та засоби, цілеспрямовано розпочати виконання завдань, вирішувати питання ресурсного забезпечення, підготовки та удосконалення системи управління тощо.

Щодо викладення мотивів, то під час проведення спеціальної операції воно набуває особливого значення, у зв'язку з обмежувальним характером діяльності державних органів у надзвичайних ситуаціях. Таким чином, кожне рішення, дія державного органу або його службовця повинна бути обґрунтована як фактично, так і юридично, тобто повинні обиратися оптимальні, найефективніші варіанти дій, але не всі, а тільки ті, які мають нормативно-правове закріплення.

Принцип пропорційності та субсидіарності є дуже актуальним за сучасних умов у зв'язку з прагненням нашої держави досягнути європейських стандартів управління суспільним життям.

Так, пропорційність полягає в тому, що державний орган або його службовець в змозі користуватися своїми повноваженнями тільки з метою, для якої це повноваження надано, тобто існує обмеження вільного застосування наданого повноваження на свій розсуд. Також при його застосуванні повинні враховуватися всі негативні наслідки його застосування та засоби, за допомогою яких це рішення реалізується. Субсидіарність же полягає в тому, що місцеві державні органи в змозі вирішувати, розв'язувати завдання, що виникають за своєю ініціативою і своїми силами, якщо в них є впевненість, що вони самостійно досягнуть позитивного результату.

Таким чином, взаємозв'язок пропорційності та субсидіарності відображає децентралізацію державного управління навіть за надзвичайних ситуацій. При цьому ініціативність місцевих органів влади обмежується можливістю застосування певних повноважень. Слід зазначити, що надана ініціативність обмежується відповідальністю місцевого керівника за результати самостійних дій, тому при діях цих принципів проявляється суб'єктивний критерій, тобто характер керівника, його спроможність оцінити обстановку і прийняти підготовлене і правильне рішення. Отже, субсидіарність припускає своєчасне та ефективне проведення спеціальної операції державним органом або його посадовою особою, яка безпосередньо виявила надзвичайну ситуацію, а пропорційність визначає існування самої субсидіарності за цих умов.

Принцип територіальності та системного функціонування сил спеціальної операції полягає в тому, що у більшості випадків надзвичайні ситуації виникають на певному об'єкті в межах окремої місцевості або регіону, а сили, які на них реагують, є самостійною системою, яка складається з різноманітних органів, наділених засобами досягнення цілей спеціальної операції.

Територіальність визначається адміністративно-територіальним розподілом та економічним районуванням України. Цей принцип необхідний для визначення основного державного суб'єкту розв'язання виниклих завдань, а також для спрощення процесу проведення спеціальної операції. Принцип територіальності спеціальної операції визначає те, що вона, насамперед, направлена на захист об'єктів національної безпеки певної території й недопущення розповсюдження надзвичайної ситуації за межі визначеної території її проведення. Такий висновок випливає з того, що спеціальна операція несе в собі великий обмежувальний характер, який стосується прав, свобод та інтересів людини, що вимагає від державних органів скорішого її завершення.

У свою чергу, системне функціонування державних органів залежить від території розповсюдження надзвичайної ситуації, тобто організаційна структура сил спеціальної операції збільшується відповідно до поширення негативних факторів. Це зумовлено тим, що державні органи та їх службовці мають певні межі своїх повноважень і визначену територію їх застосування.

Принцип відповідності та відповідальності державних органів та їх службовців при проведенні спеціальної операції включає два складових елементи - відповідність і відповідальність.

Відповідність передбачає, що державним органам, які залучені до проведення спеціальної операції, повинна надаватися така кількість повноважень, яка би дозволила їм ефективно й своєчасно виконувати поставлені завдання і досягати визначених цілей. Слід зазначити, що кількість наданих або делегованих повноважень повинна бути обмежена певними нормативно-правовими актами, які встановлюють їх об'єм, строки дії та припинення, умови надання, а також визначають усіх суб'єктів (користувачів) і покладені на них завдання, тобто те, для чого надане те чи інше повноваження.

Відповідальність же полягає у невиконанні або ненадлежаньому виконанні наданих повноважень, тобто пов'язана з функціями державних органів під час проведення спеціальної операції.

Звідси випливає те, що принцип відповідності та відповідальності державних органів та їх службовців допомагає забезпечити спеціальну операцію необхідною кількістю сил і виявити дійсно винних осіб за негативні результати її проведення, якщо вони настали внаслідок суб'єктивного (людського) фактору.

Організаційно-тактичні принципи спеціальної операції:

- вибір оптимального тактичного прийому;
- прогнозованість спеціальної операції та активність застосування її заходів;
- конспіративність та раптовість;

- динамічність та послідовність заходів;
- оперативність та ефективність;
- безперервність;
- цілеспрямованість.

Принцип вибору оптимального тактичного прийому забезпечує ефективне та безпечне проведення спеціальної операції. Він необхідний для визначення оптимальної сукупності сил, засобів і заходів спеціальної операції з урахуванням особливостей виниклої надзвичайної ситуації.

Таким чином, оптимальний тактичний прийом являє собою підготовлений, перевірений та притаманний виниклій ситуації спосіб дій сил спеціальної операції, який закріплений у певних типових (оперативних) планах. При цьому слід зауважити, що керівник спеціальної операції, враховуючи організаційно-управлінські принципи, може проявити ініціативу і застосувати інноваційні заходи, які до цього не використовувались або не передбачені типовими планами. Звідси випливає те, що вибір тактичного прийому при проведенні спеціальної операції в більшості випадків залежить від рішення керівника операції, основаного на колегіальних пропозиціях членів оперативного штабу.

Принцип прогнозованості спеціальної операції та активності застосування її заходів полягає у попередженні виникнення надзвичайної ситуації шляхом встановлення можливої території та часу її виникнення і проведення активних дій, спрямованих на упередження останньої.

Прогнозування можливості виникнення і шляхів попередження надзвичайної ситуації ґрунтується на встановленні кримінологією та кримінально-правовою соціологією стійких залежностей між станом і тенденціями злочинності, з одного боку, і комплексом демографічних, економічних, культурних та інших соціальних процесів, з іншого. Проведення спеціальної операції вимагає від державних органів здійснення активних дій, спрямованих на захист об'єктів національної безпеки і ліквідацію надзвичайної ситуації та її наслідків. Отже, сама суть спеціальної операції передбачає ініціативність та активність державних органів по застосуванню її заходів, а прогнозування забезпечує їх своєчасність.

Таким чином, прогноз визначає плановість спеціальної операції до виникнення надзвичайної ситуації, а під час її проведення активність і напрямок застосування заходів останньої.

Принцип конспіративності та раптовості вимагає від державних органів діяти тактично грамотно, маскуючи свої дії та дезорієнтуючи злочинців, що сприяє раптовому їх знешкодуванню. Цей принцип більш притаманний спеціальним операціям, які реагують на надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру. Щодо спеціальних операцій, які реагують на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, то він проявляється у діях оперативних апаратів, які здійснюють нагляд за оперативною обстановкою, і у випадках виникнення негативних тенденцій або факторів її загострення, що мають соціально-політичний характер, активно їх локалізують та ліквідуєть.

Принцип динамічності та послідовності заходів обу-

мовлюється необхідністю своєчасного та зосередженого реагування державних органів на надзвичайні ситуації і дією організаційно-правових принципів, зокрема, законності та заподіяння мінімальної шкоди правопорушникам.

Сама спеціальна операція становить певну силу державної влади, яка проявляється у комплексі її заходів, тобто сила складається з дій, а принцип динамічності надає можливість ефективно та фактично її використовувати, керуючись при цьому іншими принципами спеціальної операції. Таким чином, динамічність спеціальної операції проявляється у її суті і демонструє процес застосування заходів, передбачених її проведенням; їх інтенсивність, постійність та цілеспрямованість. Звідси випливає, що процес проведення спеціальної операції являє собою послідовне та динамічне застосування її заходів, що забезпечує ефективне та успішне її завершення.

Принцип оперативності та ефективності полягає у своєчасному, результативному та економічному проведенні спеціальної операції, яка своєчасно і рціонально реагує на надзвичайну ситуацію і повинна ліквідувати останню та її наслідки у чітко встановлений строк.

Першочергове значення оперативності проведення спеціальної операції має певний підхід, за яким її заходи повинні здійснюватися своєчасно, тобто у встановлений строк та сприятливий момент. Строки проведення спеціальної операції визначаються її правовою формою, якою виступає спеціальний надзвичайний адміністративно-правовий режим. Ефективність передбачає найпростіше застосування заходів для досягнення результату, які здійснюються просто, доцільно та швидко, тобто найефективнішим з точки зору результативності та економічності способом.

Принцип безперервності складається з ряду постійно повторюваних та послідовних заходів спеціальної операції, припинення яких можливо тільки після її завершення.

Безперервність направлена на підготовку та проведення спеціальної операції, вона забезпечує перехід від пізнавальної діяльності до діяльності навичок, а від неї - до реалізуючої діяльності. Сама комплексність та послідовність заходів спеціальної операції визначає їх безперервне здійснення від початку її проведення і до завершення. Якщо процес проведення спеціальної операції гальмується, не циклічно застосовуються її заходи, то це може призвести до провалу останньої і розгортання надзвичайної ситуації та настання катастрофічних наслідків.

Отже, безперервне проведення спеціальної операції забезпечує оперативне та ефективне реагування на надзвичайні ситуації, формує процес діяльності державних органів, сприяє реалізації цілей операції та визначає її природу.

Принцип цілеспрямованості відображає процес становлення спеціальної операції, її стадії, направленість та обґрунтованість проведення. Останнє обґрунтовує проведення спеціальної операції, визначає формування її стадій та встановлює завдання, які повинні виконуватися.

Роблячи висновок, зазначимо, що аналіз принципів проведення спеціальної операції нерозривно пов'язаний з аналізом принципів соціального управління і законів та закономірностей функціонування всього суспільства в

надзвичайних ситуаціях. Процеси демократизації, які здійснюються в суспільстві, та прагнення нашої держави досягти рівня цивілізованої країни, яка відповідає європейським стандартам, обумовлюють переосмислення всієї діяльності державних органів в надзвичайних ситуаціях.

Принципи спеціальної операції визначають вимоги до її структури, організації і процесу проведення, напрямки й межі її застосування. Характеризуючи той чи інший принцип, слід враховувати його взаємозв'язок з іншими принципами, як спеціальної операції, так і соціального управління, залежність від них.

На нашу думку, принципи спеціальної операції - це фундаментальні ідеї, основи, закріплені в загальноправовій доктрині та доктрині спеціальної операції, інших джерелах права, що відображають закони розвитку відносин під час її проведення, які спрямовані на досягнення цілей спеціальної операції і на основі яких будується та здійснюється процес її проведення.

Таким чином, принципи спеціальної операції повинні:

- мати правове оформлення, тобто бути закріпленими в нормативних документах, оскільки кожен із них має застосовуватися для вирішення конкретних організаційно-правових, організаційно-управлінських та організаційно-тактичних завдань;

- відповідати цілям проведення спеціальної операції та відображати певні зв'язки між ними;

- ґрунтуватися на суспільних правовідносинах, що ви-

никають під час проведення спеціальної операції;

- забезпечувати цивілізоване та правове проведення спеціальної операції і враховувати її часові та територіальні аспекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лаптії В.А. Система управління органами внутрішніх справ в особливих умовах теоретичні та практичні проблеми: Учебний посібник. -К.: РВВ МВС України, 1997. -136 с.

2. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації. -Х.: НУВС, 2002. - 336 с.

3. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. -К.: Атіка, 2003. -576 с.

4. Виконавча влада і адміністративне право /За заг. ред. В.Б. Авер'янова. -К.: Видавничий Дім "Ін-Юре", 2002. -668 с.

5. Конституція України // ВВР України. -1996. -№ 30. - Ст.141.

6. Файоль А. Учение об управлении // Научная организация труда и управления /Под ред. А. Н. Щербаня. -М.: Экономика, 1966. -С.362-365.

Надійшла до редакції 19.04.2004

СПАССКИЙ А.С. ПРИНЦИПЫ СПЕЦИАЛЬНОЙ ОПЕРАЦИИ

Исследуется сущность, классификация и значения принципов специальной операции

SPASSKY A.S. PRINCIPLES OF SPECIAL OPERATION

The essence, classification and meaning of the principles of a special operation are considered in this article.

Г.А. ТОДУА

Національний університет внутрішніх справ

УДК 351.863:378:354.31(477)

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Визначені складові матеріально-технічної бази відомчих ВНЗ та їх значення у функціонуванні навчальних закладів, надані рекомендації з оптимізації управління матеріально-технічною базою стосовно підвищення ефективності роботи ВНЗ.

Ускладнення правоохоронної діяльності, нові завдання і пріоритети, які поставлені державою та суспільством перед органами внутрішніх справ, вимагають докорінного

покршення якості підготовки їх персоналу. Проблема формування професіонала високого рівня знаходиться зараз у центрі уваги багатьох вчених і практичних праців-